תורה אור

בצבו נפשיה לקטלא נפיק וצבו ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה אזיל ולואי שתהא ביאה כיציאה) *וכי הוי הוי אמבוהא אבתריה אמר °אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע, כגללו לנצח יאבד רואיו יאמרו איו" *רב זוטרא כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא הוה אמר °כי לא לעולם חסן ואם נזר לדור ודור. °שאת פני רשע לא טוב" לא טוב להם לרשעים שנושאין להם פנים בעולם הזה לא טוב לו לאחאב (א) שנשאו לו פנים בעוה"ז שנאמר °יען כי נכנע (*אחאב מלפני) לא אביא הרעה בימיו" *°להטות צדיק במשפט" טוב להם לצדיקים שאין נושאין להם פנים בעוה"ז טוב לו למשה שלא נשאו לו פנים בעוה"ז שנאמר °יען לא האמנתם בי להקדישני" *הא אילו האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנם ליפטר מן העולם אשריהם לצדיקים לא דיין שהן זוכין אלא שמזכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות שכמה בנים היו לו לאהרן שראויין לישרף כנדב ואביהוא שנאמר °הנותרים" אלא שעמד להם זכות אביהם אוי להם לרשעים לא דיין שמחייבין עצמן אלא שמחייבין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות הרבה בנים היו לו לכנען שראויין ליסמך כטבי עבדו של רבן גמליאל אלא שחובת אביהם גרמה להן. *כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו °וכל המחטיא את הרבים כמעט אין מספיקין בידו לעשות תשובה: כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו מ"ט *כדי שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עדן שנאמר °כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת" וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם שנאמר °אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו: האומר "אחטא ואשוב אחטא ואשוב: למה לי למימר "אחטא ואשוב אחטא ואשוב" תרי זימני כדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב *כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו, הותרה לו סלקא דעתך אלא נעשית לו כהיתר: "אחטא ויום הכפורים מכפר "אין יום הכפורים מכפר: לימא מתני' דלא כרבי דתניא *רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר, אפילו תימא רבי, אגב שאני: עבירות שבין אדם למקום וכו': רמי ליה רב יוסף בר חבו לרבי אבהו (ב) עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר והא כתיב °אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים" מאן "אלהים" דיינא, אי הכי אימא סיפא "ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו", הכי קאמר "אם יחטא איש לאיש ופללו, אלהים ימחול לו, ואם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו? תשובה ומעשים טובים" *אמר ר' יצחק "כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו שנאמר °בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך נוקשת באמרי פיך.. עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעיך" *אם ממון (ג) יש בידך התר לו פסת יד, ואם לאו, הרבה עליו ריעים (*ואמר) רב חסדא "וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם שנאמר °ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי" (*ואמר) ר' יוסי בר חנינא "כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים שנאמר °אנא שא נא ועתה שא נא" "ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר "חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו" ר' ירמיה הוה ליה מילתא לר' אבא בהדיה אזל (ד) איתיב אדשא דר' אבא, בהדי דשדיא אמתיה מיא מטא זרזיפי דמיא ארישא, אמר עשאוני כאשפה, קרא אנפשיה °מאשפות ירים אביון" *שמע ר' אבא ונפיק לאפיה אמר ליה השתא צריכנא למיפק אדעתך דכתיב "לך התרפס ורהב רעיך." ר' זירא כי הוה ליה מילתא בהדי איניש הוה חליף ותני לקמיה וממציא ליה כי היכי דניתי וניפוק ליה מדעתיה. רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא, לא אתא לקמיה, במעלי יומא דכפורי אמר איהו איזיל אנא לפיוסי ליה, פגע ביה רב הונא אמר ליה להיכא קא אזיל מר? אמר ליה לפיוסי לפלניא אמר "אזיל *) אבא למיקטל נפשא, אזל וקם עילויה, הוה יתיב וקא פלי רישא, דלי עיניה וחזייה, אמר ליה: "אבא את, זיל, לית לי מילתא בהדך" בהדי דקא פלי רישא אישתמיט גרמא ומחייה בקועיה וקטליה. רב הוה פסיק סידרא קמיה דרבי עייל

אתא

*) עי' תוס' חולין לח: ד"ה אלעזריך

בצבו נפשיה. ברצון עצמו: לקטלא אזיל. לישא עונש חטא שמא ישגה בדין ועל עצמו אמר כן: וצבו ביתיה לית הוא עביד. בכל זה לא יעשה צורכי ביתו ולא ישתכר כלום בדבר: ולואי שתהא ביאה. שישוב ויכנס לביתו בלא חטא כיציאה: אמבוהא. גדודי בני אדם הולכין אחריו לכבודו: אם יעלה לשמים שיאו וגו' סופו כגללו לנצח יאבד. וכל זה אמר שלא תזוח דעתו: מכתפי ליה. זקן היה ונושאין אותו באלנקי בכתפיהם בבית המדרש שלא להטריח את הציבור לקום מפניו: שנאמר הנותרים. אלמא אף הן היו ראויין לישרף ונותרו: אין חטא בא על ידו. הקב"ה מדחה מפניו את העבירה שלא תבא לידו: כי לא תעזוב נפשי. למדנו שהקב"ה מונע את החטא מלהכשילו: עשוק בדם נפש. מחויב בנפש שאבדה על ידו: אל יתמכו בו. שלא יפול אלא מניחין אותו ויפול בבור בגיהנם: כדרב הונא. דכיון דחטא תרי זימני שוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה לפי שהעבירה דומה עליו היתר: לימא דלא כרבי. דאמר לעיל אפי' לא עשה תשובה מכפר: אגב שאני. מאחר שעליו הוא סומך לחטוא אינו מכפר: והכתיב ופללו אלהים. וקא סלקא דעתך ופללו לשון תפלה ופיוס הוא שהקב"ה מפללו ומפייסו ומכפר לו: מאן אלהים דיין. והאי ופללו לשון ונתן בפלילים (שמות כא) הדיין ישפוט ביניהם: אי הכי. דפללו דקרא לשון משפט ניהו אימא סיפא מי יתפלל לו מי ישפטנו בשביל המקום וכי אין שלוחין הרבה למקום ליפרע הימנו: הכי קאמר. הכי נמי דפילול דקרא לשון פיוס הוא והכי קאמר אם יחטא איש לאיש ופללו לחבירו וריצהו, האלהים ימחול לו: ואם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו. אם אינו שב מעבירות שבידו כך היה עלי הכהן מוכיח את בניו שישובו מרעתם: בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך. בשביל זר לערבו בממון או אם תקעת באמרי פיך שהקנטתו בדברים עשה זאת והנצל כי באת בכף רעך על עסקי ממון: לך התרפס. יד ופרע לו ועל מוקש אמרי פיך אם הקנטתו רהב רעיך הרבה רעים לבקש הימנו מחילה. רעיך בתרא דקרא מלא כתיב לפי שהוא לשון רבים: בשלש שורות. שלש פעמים יפייסהו בשלשה אנשים בכל פעם שנאמר ישור לשון שורה ואין שורה פחותה משלשה בני אדם*: חטאתי הרי פעם אחת וישר העויתי הרי שתים ולא שוה לי הרי שלשה: אנא שא נא ועתה שא נא. אין נא אלא לשון בקשה: הוה ליה מילתא לר' אבא בהדיה. ר' אבא היה לו להפרעס על ר' ירמיה שחטא לו אזל ר' ירמיה איתיב אדשא דר' אבא: זרזיפי דמיא. השות טיפי שופכין שהיתה השפחה שופכת וזרזיפי טיפין ודומה לו כרביבים זרזיף ארץ בספר תהלים (עב): ממציא נפשיה. לפני מי שחטא לו אולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו: חליף ותני. עובר ושונה ומשלש פעמים רבות: בהדי טבחא. הטבח חטא לו: קאזיל אבא. רביה: למקטל נפשיה. עכשיו הוא מעניש למות: תבר רישא. משבר עצמות ראש של בהמה: בקועיה. בגרגרתו: סידרא. פרשת מקרא של נביאים או של כתובים:

רבינו חננאל

נשוי פשע כסוי חטאה משל לב' נשים שקלקלו כו': מפרסמין את החנפים מפני חלול השם שנאמר ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו כדי לפרסמו: תשובת המוחלטין מעכבת [את הפורענות] אפילו לאחר שנחתם גז"ד. שלות רשעים סופה תקלה והרשות מקברת בעליה ערום נכנס לה וערום יוצא ממנה. ולואי שתהא יציאה מן העולם כביאה לעולם בלא עון. רב כד הוה נפיק לדינא אמר הכי ברעות נפשי לקטלא אזיל וצבו ביתי' לינא עביד וריקן לביתי' עייל ולואי שתהא ביאה בבית כיציאה מבית בלא עון: שאת פני רשע לא טוב אינו טוב לאחאב שנשאו לו פנים בעוה"ז שנאמר הראית כי נכנע אחאב מפני. אוי להם לרשעים שחבין לבניהם ולבני בניהם כו'. להטות צדיק במשפט טוב לצדיקים שאין נושאין להם פנים בעוה"ז. יען לא האמנתם בי להקדישני הא האמנתם בי עדיין שלא הגיע זמנכם להפטר אשריהם לצדיקים שזוכין לעצמן ולבניהם ולבני בניהם. הרבה בנים היו לו לאהרן שראויין להשרף כנדב ואביהוא שנאמר הנותרים אלא זכות אבות הגינה בעדיהן. כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה כדי שלא יהא בג"ע ותלמידיו בגיהנם שנאמר אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו. כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בג"ע. שנאמר כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת: האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ואשוב תרי זמני ש"מ הא דרב הונא דאמר כל העובר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר אין מספיקין בידו לשוב. אחטא ויוה"כ. אחטא כי יוה"כ מכפר. אפי' לר' דאמר יוה"כ מכפר אפילו לא עשה תשובה כל כי האי גוונא אין יוה"כ מכפר. פירוש האומר אחטא ויוה"כ מכפר. עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עם התשובה שנאמר ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו. תשובה ומעשים טובים, אבל ריבות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו. שנאמר אם יחטא איש לאיש ופללו וגו' כלומר ריצהו אלהים ימחול לו. א"ר יצחק המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו וכל שכן אם יש לו תביעת ממון שנאמר בני אם ערבת לרעך תקעת לזור כפיך אם ממון ערבת לו לך התרפס כלומר לך התר פיסת ידך ושלם לו. ואם לאו

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא טוב לו לאחאב שנשא הקב"ה לו פנים כו' טוב להם לצדיקים שאין נושא להם הקב"ה פנים בעוה"ז טוב לו למשה ולאהרן שלא נשא הקב"ה להם פנים כו' לא הגיע זמנכם ליפטר כו' שהן זוכין לעצמן אלא שמזכין כו' כל הדורות הרבה בנים היו לו: (ב) שם רב יוסף בר חבו לר' אבהו תנן עבירות כו' אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו והא כתיב כו' מי יתפלל לו אלא הכי קאמר: (ג) שם אם ממון יש לו בידך התר: (ד) שם מילתא לר' אבא בהדיה אזל ויתיב אדשא דר' אבא (בהדי דשדיא אמתיה מיא) תא"מ ונ"ב ס"א נפקא אמתיה ושדיא לה כנושא מיא אקיקלתה מטו כו' ונפיק לאפיה (אמר ליה השתא צריכנא למיפק מדעתך דכתיב) תא"מ ונ"ב ס"א אדהכי סדר ר' ירמיה אפיה ואתא בתריה א"ל לא צריכנא השתא עלי רמז דכתיב כו':

תוספות ישנים

כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. ואע"ג שאחר למד לר' מאיר ויצא לתרבות רעה (חגיגה טו:) ואמרינן נמי ביבמות פרק ב"ש (דף קט:) גבי תוקע עצמו בדבר הלכה ל"ל דאזיל וגמר לאחריני ואזלי ועבדי מ"ד איש ליה אגרא לדידיה קמ"ל התם מיירי שמתחלה רע הוא כגון אחר שהיה רע מתחלתו כדאמרי' (חגיגה טו:) ספרי מינין היו נושרין מחיקו ואמרינן התם כל עמד דכתיב לאחור סליק כו'. אבל היכא [illegible] : השתא מילי [illegible] : קאזיל אבא למיקטל נפשא. [illegible]

הערוך שפירש כי רב היה שמו אבא כדאמרי' מאן ריש סדרא בבבל אבא אריכא ובני בבל קראוהו רב מפני כבודו כמו ר' יהודה הנשיא שקראוהו רבי ומשום הכי היה מקפיד ר' יוחנן בחולין (דף קלז:) על שקראוהו אבא אריכא בשמו ושמואל חבירו היה והיה קורהו אבא כמו שמצינו בכמה מקומות אמר אבא הכי אבל רב הונא הכהן שהיה תלמידו גמור היאך היה קורהו בשמו והא אמרינן (בסנהדרין ק.) מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו [illegible] אבי אבי רכב ישראל. מ"ר. [ועי' תוספות חולין [illegible] ד"ה אלעזריך]

[עי' סנהדרין ז: דרב אמר לכך מלתא]

[עי' סנהדרין שם איתא מר זוטרא חסידא]

איוב כ

משלי כז

תהלים כה

מלכים א כא

משלי יח

במדבר כ

ויקרא י

[צ"ל מפני]

שבת נה:

[תוספתא פ"ד]

תהלים טז

משלי כח

[לעיל פו: ע"ש וש"נ]

[לעיל פה: וש"נ]

שמואל א ב

משלי ו

[ב"מ קטו. ב"ב קעג:]

[צ"ל אמר]

[צ"ל אמר]

איוב לג

בראשית נ

תהלים קיג [שמואל א ב] עי' בע"י

צו א מיי' פ"ד מהלכות תשובה הלכה א:

צז ב ג ד מיי' פ"ב מהל' תשובה הלכה ט סמג עשין טז טוש"ע או"ח סי' תרו סעיף א:

צח ה מיי' שם הל"ד טוש"ע שם סעי' ב:

[ביצה יד:]

[בע"י הגי' גם כאן מלת טוב לדורו לפניו ולאחריו]

[אבות פ"ה מ"יח תוספ' פ"ד סוטה מז. סנהדרין קז: עי' תוס' יבמות קט: ד"ה מכו דהמיא]

[ברי"ף ובכל"ש הגי' שנים במשמרות אלה:]

נושא

נשיאת פנים של ה' ברשעים הוא כלפי רשעים וכלפי צדיקים

מבנה

לא טוב לאחאב ... טוב לו למשה ...

מבנה

אשריהם לצדיקים אוי להם לרשעים

נושא

כל המזכה/המחטיא את הרבים

נושא

זכר התשובה לעבירות שבין אדם לחבירו